

MARIA MIRELA PODUȚ

Obiceiuri din Chiuzbaia

Nunta

După ce trecé Crăciunul, în vremea de iarnă, să programau nunțile. Să cunoștea fată cu băiat și spuné băiatu: Ia, vreu să mă însor, să ieu pă fata lui cutare...Apoi să ducéu a peți și spunéu: Ia, fecioru meu așa îi...așa să poartă...îi cuminte și bun. Am venit să o pețâm pă fată. Iasta avere i-om da-o: avem pământ, avem vacă, avem 10 oi...I-om da avere. Trebuia ori să margă fata de noră, ori să se înjinerească, care cum o fo rânduți.

Tinerii se cunoșteau la joc. Se făceau jocuri la șură. La noi în sat se făcea în două locuri, mai jos de noi și din sus de biserică, era joc în șuri. Erau șuri la tăta casa, da acolo era șura mai largă. Când să găta jocu la șura din jos, se duceau toți la șura din sus, horind pă drum de suna satul. Avé ceteraș on om bătrân, care nu putea să umble și îl ducéu feciorii cu sania, îl ducéu să le cânte din fluier. Și jucau la fluier de numa, numa. Asta era iarna. Vara să făcé joc în aer liber, „pă Clejia”, în spatele bisericii sau pă câmpuț, aici în vecini. Să aduna lume multă, unii ședeau pă jos, pă pături, pă cergi, pe gube. Era joc de suna satul. Să ducé și de băut și prăjituri de-aieste uscate care ținéu vara.

Să făcéu nunțile în căs pă vremea ceie și în special duminica după ce ieșea lumea de la biserică. Să aduna lumea, să făcé cununia. Pă vremea ceie s-o ales care și-o adus di pă sate fete aici. Apoi meré mnirile cu mnireasa, mireasa din jos, mnirile din sus, să adunau înaintea bisericii horind temătorii și de la mnireasă și de la mire. Să făcé cununia și apoi să ducé la casa unde să pregăté nunta. Nunta să făcé ori la mnire, ori la mnireasă, care o avut o casă mai încăpătoare că n-o fo tăte căsăle largi, o fo și mai mnicuță din ele, care după cum o avut. Casele erau cu două și cu tri camere, cu t'indă și cu casa dinainte și de erau mai bogați, mai avéu o cameră cătă ié. Acolo să așezau mesă, lăiț și să făcé nunta. Aduceu din vecini scaune, lăiț lungi. Să-ndesau tăți și încăpéu. Casa era pregătită cu șterguri, cu icoane, cu blide de porțelan. Tacâmuri aduceu di pân sat, farfurii, blide, cum le ziceam pă atunci, de lut, pictate frumos. Am avut și noi vreo 20 de bucăți, da tăte s-o istrăd'it. Le cumpărai de la olari. Să mânca cu linguri de lemn. Am avut și noi. Moșucu meu o fo de 97 de ani când o murit. O murit în 1925. Făcé linguri de lemn. Iarna, în timpul liber aducé lemn de răt'ită și scobé și făcé linguri. Și până în ziua de azi mai păstrez 3-4 linguri făcute de el. Făcea linguri și găvane. Aveam găvan foarte mare făcut de el. Țané stână de oi și îi trebuié la făcutu brânzî.

Mama mea o fost socăcița satului, Vilma o chemat-o. De cum o început nunțile, de luni și până-n ceie luni, o fo tăt la muncă. Mă lua în brațe și mă ducea cu ea. Așa am învățat tot ce s-o făcut pe la nunți, cum vorbeu bătrânii, toate le-am ținut minte.

Erau câte 12 perechi de chemători și chemătoare și umblau pân sat cu colacu pă mână,

cu zădie roșie legată de colac. Chemătorii aveau botă, cu zădie legată la botă, la on fel de ciocănel sau on fel de săcurice și umbla de la o casă la alta să cheme. Intram în casă și ziceam: „Aflăm pă Dumnezău cu dumneavoaste!” Și gazda zicea: „Dumnezo v-ajute.” „Am venit că fecioru și fata cutare... se-nsoară și să mărită. „Vă invităm și pă dumneavoaste să luați parte la on scaun de hodină, la on pahar de voie bună.” Toată lumea lua parte la nuntă. Să băgau ceterași și ținea nunta până în ceielaltă zi dimineață. Ceterașii erau de aici de pe vale, erau ceterași buni. Chemătoarele erau cu capul gol, cu concii gătat cu rozmalin. Chemătorii aveau laibere de lână, t'ieptare negre pă ii. Le puneau chemătoarele rozmalin cu ciupti roșii și cu cipcă în t'iept. Pă cap aveau iarna cușme, vara numa clopuri.

Mireasa era îmbrăcată în costum popular, cu gubă cu bdiți, albă când era iarnă. La tăt'e căsăle o țăsut femeile și-o făcut gube. Mnirile aveau gubă sură și cioareci, sfetăr de lână și t'ieptari negru. Mireasa avea cămeșă albă, cu zădie înaintea, îi puneau zădie de mătăsă. Era staroste și la mire și la mireasă. Să lua buciugu la mireasă acasă. Când să adunau în fața bisericii, starostii aveau convorbiri, să contraziceau. Apoi să aduna mnirile cu mireasa și intrau în sfânta biserică la cununie.

Când veneau de la biserică acasă, unde era nunta, mirii erau așteptați cu colac învelit în ștergură. Sosă alaiu cu nunta, și un chemători cu o chemătoare țineu colacu și treceau pe sub colac mirele cu mireasa, înainte de-a intra în casă. Țâpau cu grâu.

După ce intrau în casă, se puneau la masă și se zicea o rugăciune, începé apoi muzica. Să puneu la masă și mâncau că erau flămânzi. Duminica dimineața meréu la biserică, nu mânca lumea pă vremea ceie până la amiază și cum stăteau și la cununie, le-o fo foame. Apoi începé jocu. Parcă o văd pă mama jucând cu ștergura înainte și strigând.

După ce să găta de mâncat, să juca jocu miresii. Fiecare puneu on bănuț în farfurie. Starostele era cu blidu. Apoi să strâga:

Cine n-a juca miresa,
La vară nu-i taie coasa.
Miresa-i a miresii,
Boii-s a nănașului.

Să ziceau tot felu de strigături despre nănaș și despre mireasă. Aceia erau banii miresii să aibă cu ce să fali.

P-atunci o fo lege, trebuia să hie fată mare miresa. Am prins și când n-o fo, chiar eu am văzut. După ce-o ieșit din biserică o îmbrăcat-o nănașile de miresă, ca să hie și ea miresă.

Părul miresii era făcut în concii. Mama găta mireasa de numa, numa. Să împleté părul, să făcú concii și să puneau flori albe, făcute din hârtie. Peste cap se puneu cunună și vâl mai lung, mai scurt, cum îl avea. Cununa era făcută cu floricele. Erau femei care făcú floricele din hârtie, din ce era pă atunci. La dezgătatu miresii, o acăța în cui. Era horea la dezgătatu miresii pă care și io la o grămadă de mirese le-am horit-o:

Miresă, cununa ta,
Pune-o-n cui și-a rujina.

Spusu-le-ai tu fetelor
Să-mpletea cununa rară
Să o porți on an și-o vară,
Da ele o pus florile toate
Și ai purtat-o o zi și-o noapte.
Costumu nevestesc îi verde și înstruțat
Da îi tare greu de purtat.

Să făceau colaci pentru chemători și chemătoare, pântru mnire și mnireasă. Colacii de nuntă erau împlețiți în trei și înfrumusețați cu tot felu de flori, cei de la mormântări o fo numa răsuciți în două fire. Colacii îi făcē socăcița înainte de nuntă. Știu cum făcē mama colacii. Am fost la o nuntă și așa de mult o crescut colacu că nu o putut să îl scoată din cuptor, o trebuit să ieie cărămizi deoparte, așa o crescut de frumos. Ȃla era colacu mirilor care se rupea, după ce treceau mirii pă sub el, să dădea la t'emători și îl împărțau la toți copiii. Erau prunci mulți pă atunci.

După ce începē nunta, să servē supă, mărtaș, sos de clocăză, să făcē curet'i umplut și prăjituri după cum o știut face atunci, pancove, colac cu nucă.

Să merē cu găina la nănași:

Faceți-mi loc să mă duc
La, la, la, la, la, la
Cu găina să ajung
La, la, la, la
Să o duc la nănașa,
Să-mi plătească găina.
N-am durnit de-o săptămână
La, la, la, la, la, la
Tăt umblând după găină
La, la, la, la
Că după casă o fujât
Și n-am putut să o prind.
Asară ca norocu,
La, la, la, la, la, la
Am prins-o cu nănașu,
La, la, la, la,
Am prins-o când o-nsărat
De n-o știut nănașa.

Erau tot felu de strigături până sosău cu găina înstruțată cu pene de găină băgate în iē, făcute din aluat și cu cipci, cu verdeață. O ducē socăcița și striga strigături. Parcă o vād pe mama su-cindu-se și strigând. O fo tare vioie femeie. Nănașii trăbuiau să plătească găina. Pă vremea ceie să bucura când îi dăde câte on ban, că erau bani puțini pă atunci. Să împărțā carnea de găină pă la tătă masa.

La dezgătatul miresei, trebuia să îi ia un băiat cununa di pă cap și o acăța în cui. Îi pune nănașa zadie în cap și se duceau la jocul nevestelor. Acolo jucau nevestele cu mireasa. Unii bărbați să îmbrăcau și ei cu zadii și voieu să fure mireasa. Nașile și celelalte femei nu lăsau să o fure, o țineu acoperită. Era jocu în cerc cu neveste. Să făceau strigături:

Nici aceie nu-i femeie
La, la, la, la, la, la
Care n-are la brâu cheie
La, lai, la, lai, la
Să descuie și să beie
La, la, la, la, la, la
Pă bărbat dracu să-l ieie.

De nănași chemau rudenii, mai avuți, mai înstăriți. Erau câte 2 sau 4 perechi, care după cum o avut rudenii sau o fo de înstăriți.

La mireasă îi ducea lada cu zestre. Și eu am încă de la moșica mé rămasă. La mama i-o făcut ladă lungă, cu două compartimente, a moșichii o fo pătrată. Moșica s-o măritat după un om vădov. O fo moșucu meu de 64 de ani când o luat pă moșica de 20 de ani. Și o avut 5 prunci. Moșucu o stat pă Igniș până la 30 de ani. O venit de pe Igniș și n-o fo văzută fete deloc că l-o dus acolo de mic. La 30 de ani, o mărș strămoșăca mé și o zâs: „Măi, Antonie, haida că-s Rusaliile, coboară în sat, să te speli, să te tomnești și să meri la biserică că ți vremea de-nsurat!” O vinit d'i pă Igniș și s-o spălat și duminica o mărș la biserică și-o văzut fetele că el pă Igniș n-o fo văzută decât femeii bătrâne ce mereu după brânză. O văzut fetele nealcoșe și frumoase, o fo voinice pe atunci fetele, nu ca amu, sferdiucă de-aieste. O zâs după ce am venit de la biserică: „Mămucă, vai, de frumoase-s fetele! Mi-oi cota una. Da mi-oi cota mai multe că vai, frumoase îs!” „Bugăt ța hi una,” o zâs strămoșica. Apoi și-o luat o fată și-o trăit 30 de ani împreună, da n-o avut copii. La 30 de ani de căsătorie i-o murit soția. O rămas vădov la 64 de ani și-o luat pe moșica. Și o avut 5 copii din care cea mai mică o fost mama.

Cam în jurul vârstei de 20 de ani se căsătoreau. Era o regulă că atunci când îi bărbat în puterea vârstei și femeia voinică de a conduce o casă. Apoi care cum o avut rânduială, de meré de noră, avé și-o soacră și răsoacră, mai multe generații erau într-o casă, nu să urau unu pă altu. Care o fo mai capabil coordona casa. De exemplu, socru zicea: „Ia, trebe a mere și-a ara că-i vreme de arat...Îi de mărș la coasă pă vremea asta”...Era rânduială pă la căs, grajduri, vaci, oi. Și noi am avut. Amu nu mai avem nimic decât niște găini. Așa o devenit lumea.

Șezătoarea

La noi să făcē șezătoare pă la tăt'e căsăle aproape. La noi veneau mai des deoarece mama avea o loampă mai mare de petrol. Mama o ținut o fată a surorii ei, care o rămas orfană, o crescut-o de la 7 ani. Și când o fo mărișoară, veneau pretine, vecine, în șezătoare. Io eram mică. Viné una cu torsu, alta cu croșetatu, alta cu îndrugatu, fiecare cu ce avé de lucrat. Începē șezătoarea de cu sară. După ce isprădeii pă la grajdiuri, gătai de adăpat, apoi vinéu și horéu de

suna casa. Ne veneau feciorii pă la ferești. Începeu să vorbească feciorii: „Auzit-ați că fata cutare... să mărită cu cutare... băiat?” Bătrânele stăteau mai pă lângă sobă. Torcéu, îndrugau, cosău, fiecare avé de lucru. De acolo știu și cântecu:

La căsuța d-ingă vale
Vin fetele-n șezătoare
Tra, la, la și hop, hop, hop
Tăt'e cântă și horesc
Numa fiica, gazda căsî,
Tra, la, la și hop, hop, hop
Nici toarce, nici horește, hî
Numa să șăităluiește
Tra, la, la și hop, hop, hop.
Mere mă-sa și o-ntreabă, hî
De ce plângi, fiicuță dragă?
Tra, la, la și hop, hop, hop.
Cum amaru mneu n-oi plânge?
Că mi-am mânat drăguțu-n țară
Tra, la, la și hop, hop, hop
Dup-on fir de spămă neagră, hî,
Să-i cos o cămășă dragă.
Tra, la, la și hop, hop, hop.
Cum amaru mneu n-oi plânge, hî
Că mi-o trimis mie răspuns
Tra, la, la și hop, hop, hop
Pă frunzuța de alun, hî
Să mă duc eu să-l cunun
Tra, la, la și hop, hop, hop.
Cum amaru mneu m-oi duce, hî
Să cunun on drăguț dulce
Tra, la, la și hop, hop, hop.
Du-te, tu fiica mamei, hî.
Și-nt'ină cu paharu
Tra, la, la și hop, hop, hop
Să trăiești, finuțu meu,
Să trăiască și fina,
Să n-ajungă sâmbăta.

Apoi râdeu fetele de cântecu aista. Cântau fetele. Unele avéu drăguți, altele nu. Era frumos din cale afară în șezătoare. Mai furau fusăle, la cele care torceau. Fata trebuia să îl răsplătească pe băiat cu o guriță. După voie, s-o conducă până acasă. Dacă nu voia, cu greu mare îi dădea fusu. Zdiera și să năcăja. Zicea: „Dă-mi-l că mă bate mămuca! Trebuie să mă întorc cu fusu plin!” Le spuneau mamele de acasă: „Meri, da trebe să umpli fusu de tot, să nu stai să pierzi vremea.”

Șezătoarea ținea până la 12 noaptea. Apoi să duceau care-încotro. La tătă casa era fată fecioară. Amu nu mai sunt fete să le pui să lucre, să margă-n șazătoare.

Căméșa ciumii

Îmi spuné on unt'ieș, frate de-a mării, îmi povesté că o fost ciumă în sat. Muréu fete fecioare, muréu la săptămâna una după alta. Și s-o gândit oamenii să facă căméșa ciumii. Într-o sară, o topt'it cânepa, o melițat-o, o uscat-o pă lângă sobă, o tors, o pus t'iară și o cusut-o înt-aceie noapte. Îmi spunea unt'eșu, o fo tânăr pă vremea ceie, că și pă el l-o dus. El și cu muzicanți o dus-o păstă hotarul satului și-o acățat-o în ceva creangă și pă cele zâle, n-o mai aflat căméșa nicări. N-o mai murit fete dup-aceie.

Clacă la desfăcutul mălaiului

Toamna să făceau clăci la desfăcutul mălaiului. La fiecare casă era câte-o holdiță și să adunau sara la desfăcut. Mă ducea mama la desfăcut în vecini. Umblau de la una la alta în clacă. Erau clăci. Mergeau vecinii, rudenii, 6-8-10-12 persoane, mai tineri, mai bătrâni. Auzăm: „Ia, cutare...are mălai de desfăcut, hai să merem, hai să ajutăm.” Îl desfăca, îl purta în poduri cu coșurile, feciorii mai voinici, mai zdraveni, cei mai slabi stăteau și desfăcau. În șuri să desfăca. Cei mai tineri, fete și feciori, erau mai pe la margini. Le băgau pe fete în pănușai. Era distracție. Era frumos. Gazda pregătea mâncare. Ducea cucuruzii care erau încă în lapte și îi fierbea în oale mari. Mai fierbea gastane (castane), că era vremea lor. Care avéu vie, făcéu on ptic de must. Era petrecere frumoasă după ce să găta de desfăcut. De îmbucat, făceau cozonac cu nucă că erau nucile în pargă, erau coapte pă vremea ceie și să făceau cozonaci în cuptor.

Auzăm horile bătrânilor cântându-le și le-am învățat, am mai prins din ele.

Mândru să vede de lună

Bis

Hei, la omu cu voie bună.

Bis

La omu cu supărare

Bis

Hei, nu să vede nici de soare.

Bis

Cucuruz cu frunza-n sus

Bis

Hei, țucu-i ot'ii cui te-o pus

Bis

Că te-o pus cu patru boi

Bis

Hei, țucu-ți ot'ii amândoi.

Bis.

Poveste despre Baba Clonța

Zăce că o femeie o avut o fată, fata lelii Nastasii îi zicea și nu voia să toarcă, nu voia să lucre nimică. O prins-o mă-sa de cap și-o tras-o până la on gard și i-o dat o bătaie cu nuiua de i-o sunat pielea pă ié. Și fata zidiera și mă-sa o bătea. Și o trecut on prinț, pă vremea ceie erau împărați și prinți. O trecut pă lângă gard și o zâs:

- Vai, nană, da de ce bați fata?

- Da cum n-oi bate-o, o zâs maică-sa, lelea Nastasia?! Câți câlți o fo la mine acasă, tăți i-o tors și amu toarce de prin vecini. Dacă n-are ce toarce, toarce nuiielele din gard.

- Vai de mine, dă-mi-o să o duc la mama că atâta nevoie are de o torcăreață...

- Du-o cu Dumnezeu!

Și o pus-o pe cal și o dus-o. O ajuns la împărăteasă și i-o spus maică-sii:

- Am adus o fată ca să-ți toarcă cânepa de-acolo din pod.

- Vai, dragu mami, unde ai aflat-o?

O pus-o într-o cameră specială și o început fata la plâns: „Vai de mine, că io nu știu toarce, nu știu suci fusu în mână.” Și-o plâns. Da la amniază-noapte o apărut Baba Cloanța și o zâs:

- Draga Babii, nu plânge că te-oi scăpa io de tăte rălele.

- Cum mi-i scăpa?

- Ia, așa! Pune-te și te hodinește că io de tăt'e te-oi scăpa, dacă mi-i asculta. Da îi vide când te-a lua prințu de nevastă, da să mă chemi la nuntă că de tăt rău te-oi scăpa.

Și s-o pus fata și s-o culcat și pă dimineață când s-o trezit, târziu, n-o deranjat-o, o văzut gheme cum o fo toarsă baba tătă noaptea. O intrat apoi împărăteasa la ié și o zâs:

- Vai, dragă, să vii să mănânci! Ioi cât ai tors în noaptea asta. I-o adus mâncarea.

În ceie noapte, i-o mai dat p-atâta cânepă. P-a tria noapte i-o dat triplu de lucru. Pă tăt l-o tors baba.

- Pă fata asta să o iei de soție, o zâs împărăteasa!

Și o pregătit nunta. Când o fo mireasă, o zâs cătă mire, cătă prinț:

- Lasă-mă, să ies până afară că am nevoie de ceva. I-o fo spusă Baba să o cheme. Și o zâs:

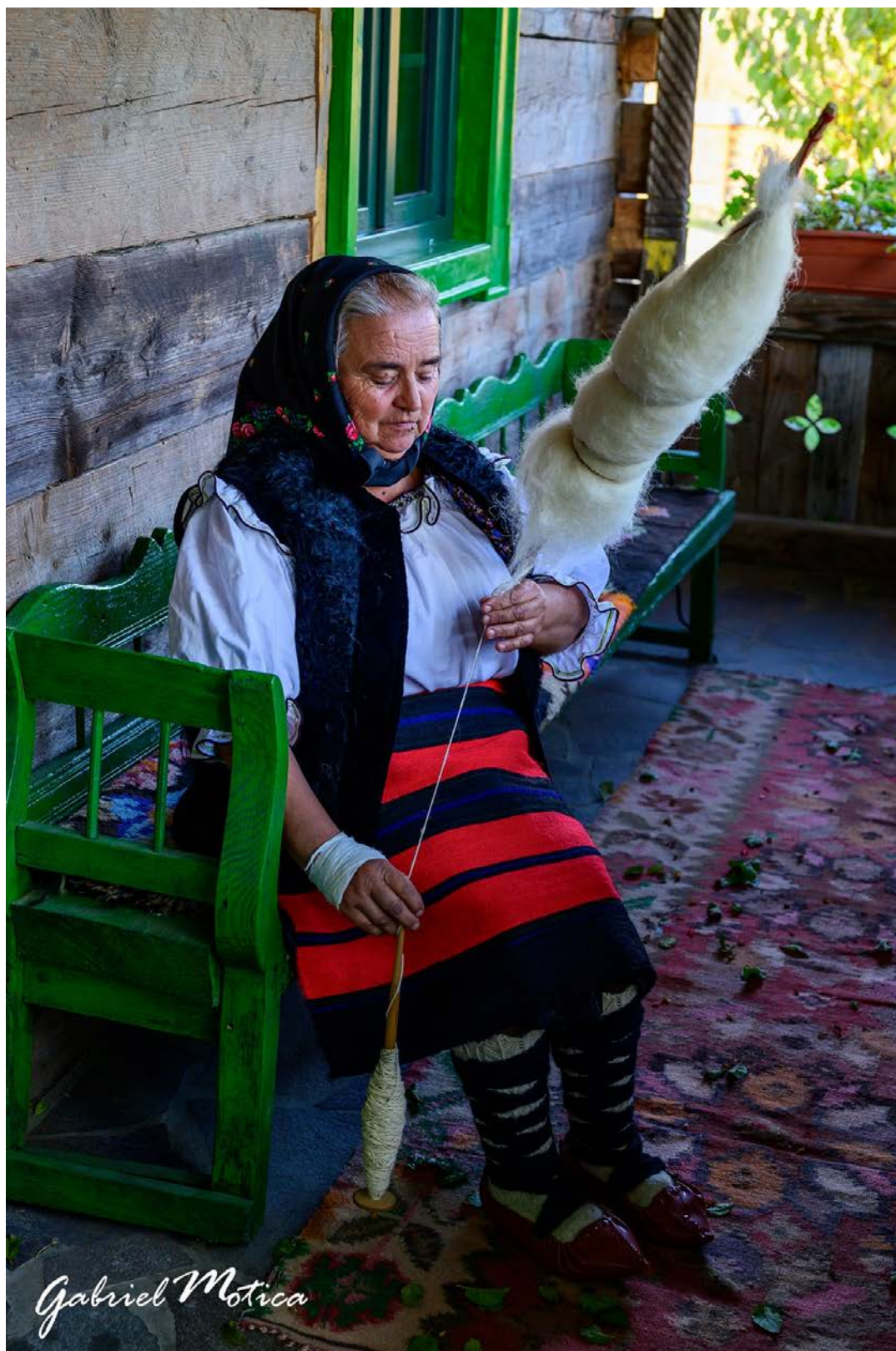
- Mătușică, Baba Cloanța, te poftesc la nuntă! Și o apărut Baba Cloanța. O luat-o și o dus-o în casă. Tăți s-o uitat cordâș la babă.

- V-am adus pă bunicuța mé, o zâs fata! Iar Baba o zâs:

- Nu vă uitați la mine urât, că pă vremea mé, când am fo io tânără, numa Lenuța, fata asta, o mai fo așa harnică ca mine. Tăți câlți i-am tors di pă tăt locu, de-aceie am numa on dinte în gură și jeit'ile îndoite.

În momentul acela, o dat comandă împărăteasa să ducă cânepa de la casa ei și să nu să mai toarcă. De-atunci nu mai torc împărătesele și este zicala: „Toarceți, fete, c-o murit Baba Cloanța!”¹

¹ Performeră Marița Grigor, 70 ani, Chiuzbaia, jud. Maramureș, 2021

Pe laiță torcând; foto: Gabriel MOTICA